

Ontwikkelingsgericht aanbod voor asielzoekerspeuters in Nederland

Eerste bevindingen van een landelijke verkenning
zoals gepresenteerd op de bijeenkomst Asielzoekerspeuters 02/02/2016

Door Paulien Muller en Mara Verheggen (Sardes)

Sardes kreeg vorig jaar steeds meer vragen van gemeenten en kinderopvangorganisaties over het aanbod voor peuters in asielzoekerscentra. We realiseerden ons dat we nauwelijks zicht hadden op dit belangrijke onderwerp. We zochten samenwerking met Pharos, een organisatie met veel expertise op het gebied van vluchtelingen en asielzoekers(kinderen), om dit thema nader te verkennen. Ook hadden we contact met LOWAN, de PO-raad, de MO-groep en de VNG. Zij bevestigden dat er veel vragen en onduidelijkheden zijn over de opvang van deze groep peuters. In deze notitie bespreken we een aantal eerste bevindingen, zoals die ook zijn gepresenteerd bij de bijeenkomst over asielzoekerspeuters op 2 februari jl. in Utrecht. De resultaten worden aangevuld en verder uitgewerkt tot een handreiking voor gemeenten en kinderopvangorganisaties. Deze zal gratis te downloaden zijn via de Sardes-website: www.sardes.nl.

Startpunt

Bij aanvang van de verkenning in oktober 2015 waren er 58 gemeenten waar een asielzoekerscentrum met reguliere opvang was gevestigd. Ongeveer 2500 kinderen tussen de 0 en 4 jaar verbleven op dat moment in de asielopvang in Nederland. De gemiddelde verblijfsduur is daar al snel een jaar, waarbij de meeste kinderen meerdere keren naar een andere opvang verhuizen. De leefsituatie in de opvang is vaak weinig bevorderlijk voor de kindontwikkeling, met veel stress, onrust en weinig speel- en spelmogelijkheden.

Dataverzameling in drie stappen

We zijn de verkenning gestart aan de hand van de sneeuwbalmethode, waarbij contact is gezocht met partijen die Sardes benaderd hadden en met de gemeenten en kinderopvangorganisaties naar wie zij op hun beurt weer verwezen. Hieruit ontstond een eerste beeld van de situatie van peuters in de asielzoekerscentra. Daarna is een telefonische enquête gehouden onder de groep van 58 gemeenten, waarbij we van 42 gemeenten respons kregen. Van deze 42 gemeenten hadden er twee op het moment van de inventarisatie geen peuters in de asielopvang. Tot slot zijn tien casussen uitgediept door middel van interviews met gemeenteambtenaren en kinderopvangmanagers die al ervaring hebben met het opzetten van een aanbod voor asielzoekerspeuters.

Wel of geen aanbod?

Een eerste bevinding is dat het voor asielzoekerspeuters nogal wat uit maakt in welke gemeente ze terechtkomen. Van de 40 gemeenten met peuters in de asielopvang hebben 26 een aanbod voor deze kinderen, waaronder 16 gemeenten met een aanbod door professionals, vanuit een peuterspeelzaal- of kinderopvangorganisatie. In tien gemeenten verzorgen vrijwilligers het aanbod op het asielzoekerscentrum. In 14 gemeenten is er geen aanbod voor de peuters; wel zorgt het COA ervoor dat er op een asielzoekerscentrum een speelkamer is waar jonge kinderen en hun ouders terecht kunnen. Een kanttekening bij deze cijfers is de non-respons vanuit 16 gemeenten. We vermoeden dat in deze groep veel gemeenten zitten waar (nog) geen sprake is van een aanbod voor asielzoekerspeuters.

Aanbod door vrijwilligers

De vrijwilligers hebben meestal jarenlange ervaring met het werken met asielzoekerspeuters en hun ouders. Het aanbod bestaat uit een aantal vaste speelochtenden of -middagen in de week waarin vrij spel en recreatieve activiteiten worden aangeboden. De vrijwilligers zijn Nederlands en /of moeders die op het centrum wonen. De vrijwilligers vallen onder verantwoordelijkheid van het COA en Nederlandse vrijwilligsters dienen in het bezit te zijn van een VOG (Verklaring omtrent Gedrag).

Professioneel aanbod

Bijna alle gemeenten vinden het wenselijk dat er een professioneel aanbod beschikbaar is voor peuters in het asielzoekerscentrum. Zoals hierboven aangegeven, was er bij zestien gemeenten op het moment van de verkenning al daadwerkelijk zo'n aanbod gerealiseerd. Welke factoren spelen hierbij een rol?

1. Allereerst is de ervaren urgentie belangrijk. De aanleiding voor actie kan bijvoorbeeld een school zijn die bij de gemeente aan de bel trekt, omdat zij vierjarigen krijgen die het Nederlands in het geheel niet machtig zijn. Of COA-medewerkers signaleren dat peuters in het asielzoekerscentrum lijden onder een gebrek aan dagstructuur en gedragsproblemen vertonen.
2. Een tweede factor is de politieke visie van de gemeente. Sommige gemeenten maken geen onderscheid tussen asielzoekerspeuters en andere peuters: "Het zijn allemaal onze peuters" Voor deze gemeenten is het vanzelfsprekend dat er een aanbod voor deze peuters moet zijn. Andere gemeenten leggen de prioriteit bij de peuters die in de eigen basisadministratie staan ingeschreven.
3. De laatste en meest genoemde factor betreft het al dan niet kunnen vrijmaken van financiële middelen. Vooral in de relatief kleine gemeenten met een (groot) asielzoekerscentrum leidt deze factor vaak tot hoofdbreken. Zo besloot een gemeente in het Noorden de vve-peuterspeelzalen in de gemeente om te zetten in reguliere peuterspeelzalen om zo middelen vrij te maken voor een vve-groep voor de asielzoekerspeuters.

Kostbaar

Het opzetten van een professioneel aanbod voor asielzoekerspeuters is relatief kostbaar, om verschillende redenen:

1. Asielzoekerspeuters staan niet ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie en tellen niet mee voor de oab-middelen die de rijksoverheid verstrekt.
2. De ouders van asielzoekerspeuters ontvangen een sober leefgeld, waardoor zij niet in staat zijn een ouderbijdrage te betalen.
3. De continue in- en uitstroom van peuters zorgt voor extra kosten: meer intakegesprekken, meer materialen, meer administratie.
4. De achtergrond en ervaringen van asielzoekerspeuters vragen om een specifieke werkwijze. Met name het feit dat kinderen veelvuldig in- en uitstromen en het Nederlands in het geheel niet beheersen maakt het in de praktijk vaak lastig om hen in te passen in een reguliere (vve-)groep.

Werkwijze

De werkwijze op de groepen met asielzoekerspeuters heeft een aantal specifieke kenmerken. Allereerst ligt er - meer nog dan in de reguliere peutergroepen - een grote nadruk op het bieden van veiligheid en structuur. Dit betekent onder meer dat er vaste leidsters moeten zijn, een vaste en passende dagstructuur, vaste afspraken over het wennen; zaken die ook op de gewone peutergroep van belang zijn, maar hier in hogere mate gelden. Zo vertelde één van de geïnterviewden dat zij met een groep asielzoekerspeuters bewust niet in de kring beginnen, maar eerst uitgebreid tijd vrijmaken voor vrij spel in de hoeken, zodat de peuters tijd hebben om te acclimatiseren.

Daarnaast besteden de groepen met asielpeuters veel aandacht aan het aanleren van een basiswoordenschat. Kinderen en ouders komen binnen zonder enige kennis van de Nederlandse taal. Dat betekent dat er eerst de basiswoorden geleerd worden. Daarvoor gebruiken de professionals plaatjes, liedjes, materialen, vaste formuleringen, herhalingen, en telkens weer het thema 'Welkom'.

De professionals

Pedagogisch medewerkers dienen over specifieke competenties te beschikken om met de asielzoekerspeuters om te gaan. Het vraagt om veel inlevingsvermogen, in de peuters en in hun ouders. Zij moet bijvoorbeeld weten hoe te reageren als een ouder telkens huilt bij het ophalen van haar kind. Al met al vraagt het werken met asielzoekerspeuters om stevige pedagogisch medewerkers die betrokken zijn en kunnen relativeren tegelijk. Het is daarbij belangrijk dat zij oog hebben voor kleine succesjes en stapjes.

Vve en het toezichtkader

14 van de 16 gemeenten met een professioneel aanbod bieden formeel vve aan. Gemeenten willen dit ook, vanuit de opdracht die ze hebben om een aanbod te verzorgen voor kinderen die het risico lopen op een (taal)achterstand.

Echter, er is sprake van een spanningsveld tussen de criteria van het vve-toezichtkader en de praktijk. Zo maken de grote schommelingen in kindaantallen het bijvoorbeeld weleens lastig om een maximum van 16 peuters te handhaven. Ook inhoudelijke vereisten, zoals aandacht voor alle ontwikkelingsdomeinen en een opbouw naar niveau, zijn niet eenvoudig te realiseren als er voortdurend kinderen in- en uitstromen. Het hanteren van een kindvolgsysteem is in deze situatie eveneens een hele uitdaging, nog los van de vraag aan wie de kindgegevens kunnen worden overgedragen.

Samenwerken

Samenwerking tussen de gemeente, het COA, de peuterspeelzaalorganisatie / kinderopvangorganisatie, vrijwilligers, school en de inspecties (Onderwijs en GGD) noemen de ervaringsdeskundigen als een belangrijke succesfactor voor het neerzetten van een goed professioneel aanbod. Zo staan de COA-medewerkers vaak in nauw contact met de gezinnen en beschikken zij over informatie over de in- en uitstroom. In veel gevallen zorgt het COA voor een beschikbare ruimte en soms ook voor de inrichting of spelmateriaal.

Samenwerking met de vrijwilligers op het centrum kan er voor zorgen dat het aanbod vanuit de kinderopvangorganisatie wordt aangevuld. Bijvoorbeeld omdat de vrijwilligers in de vakantieperiode voor een peuteraanbod zorgen of omdat de moeders uit het centrum de materialen van de vve-zaal op andere dagen in de speelzaal gebruiken.

Ook is samenwerking met de school belangrijk: veel scholen worstelen met het onderwijs aan kinderen die nauwelijks de Nederlandse taal beheersen, schokkende gebeurtenissen hebben meegemaakt en in een stressvolle situatie verkeren. Scholen en kinderopvangorganisaties kunnen samen optrekken, bijvoorbeeld bij NT2-scholing, bij het organiseren van ouderbijeenkomsten of bij het inwinnen van informatie over de achtergrond van verschillende groepen vluchtelingen.

Conclusie: twee basisvoorwaarden

De kernboodschap die uit deze landelijke verkenning naar voren komt is dat er twee basisvoorwaarden zijn om aan asielzoekerspeuters een professioneel ontwikkelingsgericht aanbod te kunnen bieden:

1. Ten eerste hebben deze peuters een stabiele opvangplek nodig. Zeker voor peuters geldt dat zij moeten kunnen hechten en wortelen om tot bloei te komen.
2. Ten tweede zijn financiële middelen nodig. Een eerste voorzichtig rekensommetje geeft aan dat er een kleine 6 miljoen euro nodig zou zijn om de huidige peuters in de asielzoekerscentra een jaar lang van een vve-aanbod te voorzien.

In Nederland hebben we afgesproken dat we alle kinderen gelijke leer- en ontwikkelingskansen willen bieden. Daarom is er al jarenlang onderwijsachterstandenbeleid waarvoor financiële middelen zijn vrijgemaakt. Echter, in de meeste gemeenten vallen de asielzoekerspeuters nog buiten deze regelingen. Over deze lacune zijn we op de landelijke bijeenkomst van 2 februari jl. met elkaar in gesprek gegaan.